

Piotr Stawiński

"Uniwersytet katolicki : teksty - bibliografia - dokumenty", Eugeniusz Sakowicz, Lublin 2012 : [recenzja]

Collectanea Theologica 83/3, 228-232

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zenie na islam jest bardzo często wypaczone, że kulturę muzułmańską postrzega się przez pryzmat takich zjawisk jak terroryzm i fundamentalizm. Wszechogarniający modernizm dotyka niewątpliwie także muzułmańskiego świata – Nasr ma tego świadomość – ale, jak uważa, należy przywoływać przede wszystkim to, co islam ma w sobie wartościowego. Omawiając kulturę muzułmańską, zwykle sięgamy wstecz, najczęściej do czasów średniowiecza. Nasr rozszerza trochę bardziej ten horyzont, opisując wiele zjawisk współczesnego świata. Jest to islam mniej znany, i jak próbuje przekonać autor, także wart poznania. Pisząc o zjawiskach dokonujących się na Zachodzie, Nasr nie unika pewnych skrótów myślowych, nie zawsze rozróżniając odmienne wyznania chrześcijańskie, zwłaszcza katolicyzm i protestantyzm. Jednak myślę, że czytelnik zachodni może spokojnie „przeskoczyć” tę trudność.

ks. Piotr Kaczmarek, Łowicz

Eugeniusz SAKOWICZ, *Uniwersytet katolicki. Teksty – bibliografia – dokumenty*, Religie Świata – Świat Religii 10, Wydawnictwo Polihymnia, Lublin 2012, ss. 173.

W ramach serii wydawniczej „Religie świata – świat religii”, istniejącej ledwie od kilku lat, a już zasłużonej dla szerzenia wiedzy o religijnym bogactwie ludzkości, formach i treści jej duchowego dziedzictwa, ukazała się praca Eugeniusza S a k o w i c z a, *Uniwersytet katolicki. Teksty – bibliografia – dokumenty*. Autor – teolog, religioznawca, leksykograf, encyklopedysta – jest profesorem na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Pełni wiele funkcji naukowych i społecznych, jest m.in. konsulatorem Rady do Spraw Dialogu Religijnego Konferencji Episkopatu Polski i członkiem Komitetu do Spraw Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi. Jego bogaty dorobek piśmienniczy obejmuje szeroki zakres tematyczny, znany przedstawicielom wymienionych wyżej dziedzin wiedzy i czytelnikom katolickich periodyków naukowych w kraju i za granicą.

Omawiana pozycja składa się – zgodnie z podtytułem – z trzech segmentów. Pierwszego, w którym znajdujemy sześć rozdziałów, opisujących genezę, cele i specyfikę uniwersytetu katolickiego jako miejsca humanizacji społeczeństwa przez pracę naukowo-badawczą, dydaktyczną i wychowawczą. Za nim następuje część poświęcona tożsamości, misji i posłudze uniwersytetu, tak jak zostały one ujęte w Konstytucji apostołskiej Jana Pawła II, *Ex corde Ecclesiae*. Dalej mamy tekst w języku angielskim, zatytułowany *Mission of the Catholic University To-*

day i ostatnią z tych części – rozmowę z o. prof. Mieczysławem Krapcem, *Wrócić do rzeczywistości*.

Drugi segment to bogata bibliografia przedmiotowa i tematyczna – wypowiedzi Jana Pawła II i Benedykta XVI do i o uniwersytetach. Trzeci, stanowi *Aneks*, gdzie czytelnik znajdzie oprócz wspomnianej wyżej Konstytucji apostolskiej, także drugą, *Sapientia Christiana*, przemówienie Benedykta XVI do wspólnoty uniwersyteckiej „La Sapienza” z okazji inauguracji roku akademickiego w styczniu 2008 r., oraz wykaz uniwersytetów katolickich na świecie, ułożony alfabetycznie według państw, gdzie się znajdują.

Nie wszystko, co składa się na publikację, prezentowane jest po raz pierwszy. Jak możemy się dowiedzieć z *Wprowadzenia* inspiracją do jej powstania było wystąpienie autora na dorocznym spotkaniu rektorów Federacji Katolickich Uniwersytetów Europy (FUCE), odbywającym się w maju 2010 r. we Lwowie, na tamtejszym Ukraińskim Katolickim Uniwersytecie. Wygłoszony wówczas referat *Mission of the Catholic University Today* wszedł do niniejszego zbioru. Podobnie wywiad z o. prof. Krapcem, którego tematyka wykracza poza ścisły temat książki, dając okazję do obcowania z myślami rozmówcy na temat miejsca i powinności teologii i filozofii w ludzkich poszukiwaniach Prawdy.

Eugeniusz Sakowicz, opierając się na dokumentach kościelnych, obszernej wiedzy na temat znaczenia i funkcjonowania szkolnictwa religijnego w odległej i bliższej nam przeszłości, podkreśla zadania, które po dziś dzień zachowują aktualność. Istota uniwersytetu zawierająca się w formule *universitas magistrorum et scholarium*, wskazuje na rangę wspólnoty akademickiej, złożonej z mistrzów i uczniów, połączonych wspólnym dążeniem do prawdy. W tej pełnej wzajemnego szacunku relacji dokonuje się formowanie postaw i kształtowanie charakteru. A zatem nie tylko wiedza, ale wiedza służąca mądrości; wiedza będąca naturalnym środowiskiem dojrzewania postaw i krzepnięcia charakterów. Metodyczność działań – ten warunek niezbędny do osiągnięcia wartościowych rezultatów – jest nośnikiem postępu w procesie badawczym, w równym stopniu jak wzrastania w duchowej i intelektualnej dyscyplinie.

Refleksje autora wpisują się w dyskurs, który w świecie zachodnim zaczął się wcześniej, wraz z procesami przemian w sferze mentalnej, obyczajowej, także w strukturze edukacyjnej i wychowawczej. W przywołanej rozmowie z o. Krapcem, filozof mówił w 1999 r.: „Widzimy bardzo wyraźnie dzisiejsze zawirowanie, które ogarnęło nie tylko społeczeństwa, ale i naukę. «Jutro» w Polsce będzie takie, jakie jest «dziś» na Zachodzie. Otrzeźwienie przyjdzie w Polsce «pojutrze»” (s. 71). Po kilkunastu latach możemy zobaczyć, jak przenikliwe były to słowa i dlatego warto sięgać do doświadczeń innych, by wśród dzisiejszych zawirowań przygotować „pojutrzejsze” otrzeźwienie.

Można w tym kontekście przywołać publikację sprzed kilku lat, autorstwa Melanie M. Morey i jezuity Johna Piderita, poświęconą oświacie katolickiej w dobie kryzysu kultury. Na szerokim tle kulturowym autorzy starali się ukazać przyczyny trudności, jakie napotyka ona na edukacyjnym „ryнку” amerykańskim, zmuszona konkurować z bogatą ofertą szkół wyznaniowych i świeckich. Nowość obecnej sytuacji polega m.in. na tym, że znacznie zmniejszyła się wśród studentów procentowa liczba osób będących duchownymi (księża) lub przygotowujących się do stanu duchownego (klerycy), jak również zakonników i zakonnic. Inny jest zatem skład osobowy wspólnoty uniwersyteckiej, a to stawia przed nią wyzwanie zdefiniowania na nowo własnej tożsamości.

Co oznacza dzisiaj bycie członkiem społeczności akademickiej, która nazywa siebie katolicką? Na czym polegać ma katolickość propozycji edukacyjnej kierowanej również do osób niezwiązanych wyznaniowo z Kościołem? W Konstytucji apostołskiej o uniwersytetach katolickich *Ex corde Ecclesiae* czytamy na ten temat: „Naturalnym wyrazem katolickiej tożsamości wspólnoty uniwersyteckiej winna być umiejętność wcielania wiary w codzienną pracę, także poprzez refleksję i modlitwę w jej ważnych momentach. Należy zatem dostarczać katolickim członkom tej wspólnoty sposobności do realizacji w ich życiu katolickiej doktryny i praktyki. (...) Społeczności akademickie, w których znaczna jest obecność osób należących do innych Kościołów, wspólnot kościelnych lub religii, mają obowiązek chronienia ich prawa do własnej wiary poprzez respektowanie ich inicjatyw dotyczących refleksji i modlitwy” (*Ex corde Ecclesiae*, 39).

Odnosił się do tego również papież Benedykt XVI w czasie swojej wizyty w Stanach Zjednoczonych w kwietniu 2008 r., gdy przemawiał na założonym w 1887 r. przez biskupów amerykańskich i utwierdzonym przez Leona XIII Katolickim Uniwersytecie Ameryki. Ta „flagowa” uczelnia katolickiego szkolnictwa wyższego w USA dwukrotnie, jak dotąd, miała honor gościć w swoich murach następcę św. Piotra – w 1979 r. odwiedził ją Jan Paweł II. Benedykt XVI podkreślił, że działalność uniwersytecka jest w samym sercu ewangelizacyjnej misji Kościoła, a szkoły katolickie są przede wszystkim miejscem spotkania żywego Boga, który w Jezusie Chrystusie objawia swą przemieniającą miłość. Papież akcentował znaczenie wytycznych, zawartych w *Ex corde Ecclesiae*, dziś nie mniej kluczowych dla przyszłości niż w 1990 r., kiedy je ogłoszono. Tożsamość katolicka nie jest kwestią statystyki, ani też nie wyraża się po prostu prawowiernością wykładanych treści. Wynika ona z czegoś więcej – z tego, że każdy aspekt wspólnotowego życia akademickiego przeniknięty jest wiarą. Tylko w niej prawda może się uzewnętrznić, a prawdziwie ludzki rozum wskazać woli drogę ku wolności (*Spe salvi*, 23).

Zagadnienie wolności akademickiej należy do podstawowych kwestii obecnych w refleksji nad uniwersytetem. Nie dlatego – jak zauważa Joseph W. Koterski SJ – by istniała jakaś szczególna „katolicka” (osobliwa, parafialna) wersja tej wolności, ale przeciwnie, jej model kształtowany w najlepszej swojej postaci, może być dzisiaj propozycją powrotu do pierwotnego celu, jakim jest dążenie do Prawdy. Dzisiaj bowiem zagrożeniem dla misji akademickiej są zarówno próby ograniczenia intelektualnej ekspresji różnego rodzaju „poprawnościami”, narzucanymi opinii społecznej przez krzykliwych „proroków nowych czasów”, jak i absolutyzowanie wolności badawczej, jakby stanowiła ona cel sam w sobie. „Wolność akademicka – podobnie jak każda inna – winna być pojmowana jako służba czemuś większemu.” Dokumenty kościelne nie pozostawiają tu wątpliwości: „Uznając ową słuszną wolność potwierdza Kościół prawowitą autonomię kultury ludzkiej, a zwłaszcza nauk” (*Gaudium et spes*, 59; *Ex corde Ecclesiae*, 29).

Dzieło Eugeniusza Sakowicza może służyć jako bardzo pożyteczna pomoc dla wychowawców, nauczycieli, wszystkich zaniepokojonych teraźniejszym stanem i zatroskanych przyszłością nie tylko katolickiego, ale w ogóle szkolnictwa wyższego. Można odczytywać i docenić jego użyteczność na różnych poziomach. Podstawowy poziom, erudycyjny, polega na zebraniu w jednej publikacji ważnych dokumentów, opatrzeniu ich komentarzem, stosownymi objaśnieniami i wskazaniu dalszej drogi poznawczej przez obszernie podpowiedzi bibliograficzne. Doceni to każdy, kto w swojej badawczej, wychowawczej czy kaznodziej-skiej pracy ma do czynienia z tą tematyką. Poziom drugi, refleksyjny, konfron-tuje czytelnika z przemyśleniami autora na temat najwyższego ognia edukacji religijnej; etosu, standardów, oczekiwań, a zapewne czasami i rozczarowań, jakie wiążą się z realnością życia akademickiego w jego konfesyjnym wydaniu. I wreszcie poziom najogólniejszy – myślę, że nie będzie przesadą nazwanie go cywilizacyjnym – to pytanie o stan obecny i przyszłość uniwersytetu w ogóle.

I tutaj prowokująca rola tej książki jest godna podkreślenia. Z jakimi wartościami, jakim etosem wypracowanym przez stulecia działań, bagażem przemyśleń i doświadczeń, katolicka idea uniwersytecka może nie tylko sama stawiać czoło wyzwaniom rozchwanianego aksjologicznie świata, ale być inspiracją dla szkolnictwa i edukacji powszechnej?

„Świat zmienia się, a uniwersytety trwają!” – kończy autor optymistycznie pierwszy akapit *Wprowadzenia*. Trwają – jedno bardziej, inne mniej – skutecznie opierając się presji zmieniającego się świata. Bo przecież – i tu niech mi wolno będzie być nieco mniej optymistycznym – nie zawsze zmierza to ku lepszemu. Zabiegi urzędnicze, eufemistycznie określane jako reformy, jakże często zdają się ignorować dziedzictwo kultury akademickiej. Osłabiają jej rangę

biurokratycznymi nakazami i z niepokojącą lekkością dążą do przekształcenia „świątyni wiedzy” w „fabryki absolwentów”. Ten bolesny, zwłaszcza tu i teraz, problem podnoszony jest przez światlejsze grona, ale w polskiej rzeczywistości A.D. 2013 ich głos zdaje się odbijać od ścian ministerialnych. Byłoby nader pożyteczne, gdyby omawiana publikacja stała się katalizatorem szerszej dyskusji zainteresowanych środowisk na temat tradycji, obecnego stanu i wyzwań stojących nie tylko przed katolickim szkolnictwem wyższym.

Piotr Stawiński, Kraków

Mieczysław POLAK, *Mistagogia w duszpasterstwie Kościoła. Studium pastoralnoteologiczne*, Studia i Materiały 152, Wydział Teologiczny UAM, Poznań 2012, ss. 301.

Mimo nowych impulsów płynących od *Magisterium Ecclesiae* od czasu zakończenia II Soboru Watykańskiego, a zwłaszcza ogłoszonego przez Kongregację Kultu Bożego w 1972 r. *Ordo initiationis christianae adultorum* (*Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1988), a także w 1992 r. *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, polska teologia pastoralna nie doczekała się dotychczas gruntownego opracowania zagadnienia mistagogicznego wymiaru duszpasterstwa. Wprawdzie problem ten został dostrzeżony i był podjęty przez kilku autorów polskich, ale ich opracowania są wąskoaspektowe i mają rozmiary przeważnie haseł leksyko-graficznych lub niewielkich artykułów w czasopismach albo książkach zbiorowych. Dotychczasowe opracowania ujmują mistagogię najczęściej w kontekście refleksji nad odnową liturgiczną (B. Nadolski, H. J. Sobeczko, S. Cichy, S. Czerwik, Cz. Krakowiak, J. J. Kopeć, W. Świerzawski, S. Araszczuk, R. Pierskała) albo w nurcie refleksji z zakresu teologii duchowości (W. Misztal, W. Zyzak, A. Żądło). Aspekt pastoralnoteologiczny mistagogii był poruszany dotychczas w stopniu marginalnym, najczęściej w refleksji katechetycznej (K. Misiaszek, P. Mąkosa). Toteż książka M. P o l a k a wypełnia ten mało znany w Polsce obszar refleksji naukowej oraz wpisuje się jako wartościowe dopełnienie i uwięźnienie wcześniejszych wycinkowych opracowań.

Dużym walorem recenzowanej książki jest podjęcie refleksji na temat mistagogii w duszpasterstwie na podstawie źródeł biblijnych, patrystycznych, liturgicznych, a także dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła po II Soborze Watykańskim. Mieczysław Polak przeanalizował publikacje tak wybitnych teologów, jak O. Casel, R. Guardini, P. Teilhard de Chardin i K. Rahner odnoszą-